

Kedves Szapor Judit!

Sajnos ismét azzal szembesülök, hogy kiforgatja a szavaimat. Valóban azt állítottam, hogy 1920-ban szükség volt valamiféle újfajta szabályozásra, hiszen a több mint 18 millióról nem egészen 8 millióra zsugorodott, gazdaságilag is romokban heverő, életképtelennek tekintett Magyarország nem volt képes korábbi felsőoktatási struktúrájának további fejlesztésére. Az 1913-as csúcson 14 575, 1917-ben – a hadba vonult fiatalok kimaradása miatt – mindössze 7183 volt a magyarországi egyetemi és főiskola hallgatók száma. 1919-ben – az összetorlódtott háborús évfolyamok miatt – már 18 449, 1920-ban 10 005, 1921-ben pedig 14 234 főt regisztráltak, ami nagyjából ezen a szinten maradt, az 1930-as években aztán némileg csökkent. A trianoni Magyarország tehát – nem utolsósorban a kultúra és a tudomány kiemelt állami támogatása, kulcságazatnak tekintése miatt – fenntartotta korábbi, háromszor akkora államra méretezett felsőoktatási intézményrendszerét. Ennek bővítése azonban politikai, gazdasági és kulturális szempontból – nem is beszélve az infrastruktúra hiányáról, amely még az 1920-as évek végén is gondot okozott a kolozsvári és a pozsonyi, menekült egyetemeket befogadó Szegeden és Pécsen – az öngyilkossággal ért volna föl. Elsősorban emiatt vezették be a numerus clausust, azaz a zárt számot, amely napjaink felsőoktatását is jellemzi. Nem az volt a baj, hogy a törvényt elfogadták, s ezután az érettségi megléte nem jogosított az egyetemi felvételre, hanem az, hogy a jogszabály az izraeliták, részben pedig a háború idején megnövekedett számú női hallgatóság ellen irányult. (Emellett az érettségizett keresztényeknek sem biztosított automatikusan hallgatói státuszt, még akkor sem, ha ők kivételezett helyzetbe kerültek.) Az már más kérdés, hogy napjainkban is sok helyütt alkalmaznak hasonló diszkriminatív intézkedéseket, amelyek a női kvótákban, a hátrányos helyzetű kisebbségek pozitív diszkriminációjában nyilvánulnak meg.

A numerus clausus ily módon erősen csorbította a jogegyenlőséget, ám nem tette lehetetlenné, de kétségtelenül korlátozta az izraelita fiatalok érvényesülését, és – ismétlem korábbi szavaimat – kizárólag az egyetemista korú zsidó fiatalok számára volt hátrányos, ami nyilvánvalóan helytelen, szerintem is elfogadhatatlan volt. Ezzel szemben a zsidótörvények már minden izraelitának minősülő állampolgárt érintettek, ezért – mint szintén írtam – immár *alapjában* és durván sértették az állampolgárok jogegyenlőségét. Nem hiszem, hogy ez a megkülönböztetés elfogadhatatlan lenne. Azt sem tartom „problematikus definíciónak”, hogy nem emeltem ki (miként Ön teszi): a határon túlról Magyarországra menekült magyar anyanyelvű hallgatók és értelmiségiek között „zsidó származásúak is szép számmal voltak”. Éppen az lett volna „problematikus”, ha ezt hangsúlyozom, és származási alapon különítem el a magyar anyanyelvűeket, amivel az 1920-as numerus clausus szellemét tettem volna magamévá.

A numerus clausus Magyarországon 1920-ban megvalósított – elsősorban az izraelitákat sújtó – bevezetését tehát magam is élesen elítélem, magának a zárt számnak a gyakorlatát azonban a korabeli adottságokat figyelembe véve megmagyarázhatónak, sőt, szükségszerűnek tartom, még akkor is, ha diszkriminatív szándékával nem értek egyet. Azt

pedig határozottan visszautasítom, hogy ezáltal „legitimálom” és „bagatellizálom” az antiszemitizmust.

Számos dokumentumot tudnék Önnek citálni arról, hogy Hóman Bálint minisztersége első szakaszában határozottan elítélte a minden tanév elején rendszeresen ismétlődő, elsősorban zsidóellenes egyetemi tüntetéseket. Arról viszont nem rendelkezem adatokkal, hogy Hóman Bálint 1938 előtt „radikális zsidóellenes álláspontot képviselt” volna. (1938 után sem volt radikális, ellenben többször meghajlott a radikális intézkedéseket követelők előtt, akikkel nem lett volna szabad kompromisszumot kötnie. Emiatt magam is éppen eleget bíráltam a szerepét, arra viszont nem vagyok hajlandó, hogy a legvadabb és legszélsőségesebb antiszemitákkal együtt emlegetsem őt. Ajánlom, olvassa el e tekintetben Benedek Marcell vagy Hegedüs Géza – egyébként még jóval a rendszerváltoztatás előtt – megjelent emlékezéseit, Kosáry Domokos állásfoglalásait, illetve gondolkozzon el azon, hogy miért védte Hómant – számos, vele politikailag eltérő állásponton lévő kortársa mellett – több zsidó vezető is az ellene indított 1946-os népbíróvási perben.) Továbbra is várom tehát Öntől vagy az Ön által állandó hivatkozási alapnak tekintett, Ön szerint „Hóman tevékenységének dokumentumait kimerítően ismerő történésztől”, Kovács M. Máriától a Hóman 1938 előtti vérmes antiszemitaságára vonatkozó adatokat. Egyébként Kovács M. Máriával – aki szerintem nem ismeri Hóman életpályáját olyan behatóan, mint ahogy Ön véli – csak a sajtóban polemizáltam. Szakmai fórumokon viszont több alkalommal is vitáztam Ungváry Krisztiánval, akivel – olykor heves szóváltásainktól függetlenül – korrekt, majd hógynem baráti szakmai kapcsolatban maradtunk.

Végül pedig engedje meg, hogy – miként én sem illettem Önt semmiféle dehonesztáló kifejezéssel – tisztelettel kérjem, hogy amiatt, mert egy történelmi problémáról más a véleményem, mint az Öné, ne illessen olyan jelzőkkel és értelmezésekkel, amelyeket megfogalmazott. Kérem, vizsgálja meg, szabad-e bárkivel szemben olyan előfeltevéssel élnie, amilyen szándékot nekem is tulajdonít utolsó mondatában. Eszerint (kicsit rövidítve): a „numerus clausus legitimizálása, [...] bagatellizálása, [...] a német politikai nyomás egyoldalú hangsúlyozása mind ugyanazt a célt, a két világháború közötti magyarországi antiszemita politikai és gazdasági rendelkezések folytonosságának tagadását, a magyar állami szerveknek a Holocaust-ban való felelősség alóli felmentését, és a kor politikai örökségének rehabilitálását szolgálja”.

Ezen vádpontjait nyomatékosan cáfolom, és kérem, szíveskedjék józanul mérlegelni és ítélni akkor is, ha némileg eltér az álláspontom attól, amit Ön képvisel. Az ilyenfajta megbélyegzések ugyanis hasonló veszélyeket hordoznak, mint amelyek ellen – egyébként teljes joggal – Ön is hadakozik.

Magam részéről a vitát befejezettnek tekintem.

Ujváry Gábor